OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Lausunto
29.5.2023

Eduskunnan sivistysvaliokunta

ASIAT:
U 6/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi Euroopan nettonollateknologiatuotteiden valmistusekosysteemiä vahvistavasta toimenpidekehyksestä
U 7/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle aloitteesta kriittisten raaka-aineiden turvallisen, monipuolisen, kohtuuhintaisen ja kestävän saannin varmistamiseksi: (1) Komission tiedonanto kriittisten raaka-aineiden turvallisen ja kestävän saannin varmistamisesta kaksoissiirtymän tukemiseksi (2) komission ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi kehyksen luomisesta kriittisten raaka-aineiden turvatun ja kestävän tarjonnan varmistamisesta ja asetusten (EU) 168/2013, (EU) 2018/858, 2018/1724 ja (EU) 2019/1020 muuttamisesta

Eduskunnan sivistysvaliokunta on antanut opetus- ja kulttuuriministeriölle tilaisuuden lausua asiakohdassa mainituista U-kirjelmistä. Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua ja toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Tausta

U-kirjelmillä 6/2023 vp sekä U 7/2023vp eduskuntaa informoidut komission asetusehdotukset käsittelevät Euroopan nettonollateknologiatuotteiden valmistusekosysteemiä sekä Euroopalle kriittisten raaka-aineiden tarjonnan varmistamista. Raaka-ainepaketti koostuu asetusesityksestä, eräiden asetusten muuttamisesta sekä komission tiedonannosta. Esitykset ovat osa Vihreän kehityksen ohjelman teollisuussuunnitelmaa (Green Deal Industrial Plan). Osana asetusesityksiä on osaamisen varmistaminen ja koulutustarjonnan kehittäminen nettonollateknologian ja kriittisten raaka-aineiden tarjonnan varmistamisen osalta. Opetus- ja kulttuuriministeriö on osallistunut U-kirjelmien valmisteluun vain tältä osin.

Osaavan työvoiman saatavuus paitsi vihreän siirtymän ja raaka-aineiden alalla, myös muun muassa kyberturvallisuudessa, akkuteollisuudessa, digitaalisten taitojen osalta, opettajien osaamisessa sekä esimerkiksi avaruusalalla noussut komission aloitteissa viime aikoina keskiöön. Osaamisen vahva rooli EU:n elinkeino- ja innovaatioteemoissa on Suomelle tärkeää ja kannatettavaa. Koulutusjärjestelmät, koulutustarjonta ja koulutuksen kehittäminen ovat kuitenkin jäsenmaiden kompetenssissa. Komission ehdotusten oikeusperustana onkin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 114 artikla, jonka perusteella voidaan antaa sisämarkkinoiden toteuttamista ja toimintaa koskevia säädöksiä jäsenvaltioiden lainsäädäntöjen lähentämiseksi.

Komission mukaan osaavasta työvoimasta on alalla pulaa, ja osaava työvoima sekä sen liikkuvuuden edistäminen parantavat nettonollateollisuuden tuotantokapasiteettia ja sisämarkkinoiden toimivuutta. Lainsäädäntövalinta heijastelee tätä näkemystä osana kokonaisvaltaista tarkastelua.

Akatemiat

Komission asetusehdotuksessa nettonollateknologiatuotteiden valmistusekosysteemiä vahvistavasta toimenpidekehyksestä esitetään perustettavaksi nettonolla-akatemioita, joiden tehtävänä on kehittää koulutusohjelmia, sisältöä ja koulutusmateriaalia nettonollateknologia-osaamisen sekä raaka-aineosaamisen lisäämiseksi tuotannossa, sekä myös julkisten viranomaisten osaamisen lisäämiseksi alan lupaprosesseissa. Asetuksen mukaan akatemiat edistävät ja luovat mahdollisuuksia jäsenmaiden koulutuksen järjestäjille hyödyntää kehitettyjä koulutuksia ja materiaaleja muun muassa kouluttamalla ja kehittämällä tapoja varmistaa koulutusten laatu. Akatemiat kehittävät asetuksen mukaan myös koulutuksessa saadun osaamisen todisteita kuten pieniä osaamiskokonaisuuksia tarvittavan osaamisen läpinäkyvyyden ja työvoiman liikkuvuuden helpottamiseksi.

Komissio kertoi järjestämässään erillisessä keskustelutilaisuudessa 25.5., että akatemioiden tuottaman koulutuksen on tarkoitus olla vapaaehtoisesti jäsenmaissa hyödynnettävää ja tukea jäsenmaissa käynnissä olevia toimia alan osaamisen lisäämiseksi. Komissio antaa akatemioille siemenrahoitusta, mutta rahoitus ei tule komission mukaan olemana pysyvää. Koulutustarjonnan kehittämisen ja hyödyntämisen rahoitus jatkossa on siis epäselvää.

> OKM:n näkemyksen mukaan tulisi selventää, että akatemioiden tuottamien koulutuspalveluiden hyödyntäminen on jäsenmaissa vapaaehtoista. Suomen olisi hyvä korostaa, että akatemioilla ei voi olla roolia jäsenmaiden koulutusjärjestelmän kehittämän ja tarjoaman koulutuksen laadunvarmistuksessa tai sisällöissä. OKM näkee, että akatemioiden tarjoamien koulutuspalveluiden rahoitusta tulee selkeyttää.
>
> OKM toi esiin U-kirjelmän kannassa, että työmarkkinoiden nopeat osaamistarvemuutokset tarvitsevat tutkintoon johtavan koulutuksen rinnalla myös dynaamisempaa koulutustarjontaa ja oppimismahdollisuuksia. Uusien rakenteiden sijaan olisi hyödyllisempää kehittää koulutuksen sisältöjä ja saavutettavuutta digitalisaatiota hyödyntämällä. Jo olemassa olevia digitaalisia alustoja ja strategisia yhteistyömuotoja, instrumentteja ja käytäntöjä - kuten Eurooppalaiset yliopistot tai Ammatillisen koulutuksen huippuyksiköt – voisi hyödyntää.
>
> OKM korostaa, että korkeakoulutustason koulutustarjonnan tulee perustua tutkimukseen. OKM korostaa myös, että koulutustuotteiden sisältö ja koulutuksen tuottamat pätevyydet on oltava selkeitä ja läpinäkyviä tietoja koulutuksiin osallistuville.

Ammattipätevyysdirektiivi

Nettonolla-asetusluonnoksen artiklan 24 kohdassa säädettäisiin nettonollateollisuuden säännellyistä ammateista ja ammattipätevyyden tunnustamisesta.

Esityksen artiklan 24 1. kohdan mukaan jäsenvaltioiden tulisi määritellä säännöllisesti, vastaavatko nettonollateollisuusakatemioiden kehittämät koulutusohjelmat nettonollateollisuuden aloille säädettyjä kansallisia ammattipätevyysvaatimuksia. Mikäli vastaavat, jäsenmaiden tulisi edesauttaa koulutusohjelmien tunnustamista hyväksymällä osaamiskokonaisuus riittävänä todisteena muodollisesta pätevyydestä.

> Artiklan 24 kohdan 1. mukaisessa toiminnassa olisi kyse aivan uudesta menettelytavasta, joka voisi direktiivin voimaan tullessa laajeta myös muille aloille. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan tällä menettelytavalla on vaikutuksia myös kansallisiin ammattipätevyysvaatimuksiin, jotka voivat sisältää muitakin vaatimuksia kuin koulutusvaatimuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että menettelystä ja sen vaikutuksista kansalliseen lainsäädäntöön tulee saada lisää tietoa.

Kansallisessa lainsäädännössä ei ole määritelty toimivaltaista tahoa ehdotuksen mukaiseen arviointimenettelyyn. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan 24 artiklan 1. kohdassa kuvatun vastaavuuden määrittelyn toteuttaminen edellyttäisi säätämistä kansallisesta toimivaltaisesta viranomaisesta, jolle 24 artiklan 1. kohdan mukainen vastaavuuden määrittelytehtävä annettaisiin.

Toteuttaessaan 24 artiklan 1. kohdan mukaista vastaavuuden määrittelyä, toimivaltaisen viranomaisen tulisi arvioida akatemioiden kehittämien koulutusten vastaavuus Suomessa säänneltyjen ammattien pätevyysvaatimuksiin. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan tämä voisi tarkoittaa käytännössä sitä, että silloin kun Suomessa on tietyn säännellyn ammatin harjoittamisen edellytykseksi säädetty esimerkiksi koulutusta koskeva vaatimus, tulisi toimivaltaisen viranomaisen arvioida akatemioiden kehittämän koulutuksen vastaavuus tähän vaatimukseen.

Jotta akatemioiden kehittämää koulutusta voitaisiin pitää kansallista pätevyysvaatimusta vastaavana ja koulutuksen tarjoajan koulutuksen suorittamisesta myöntämää osaamistodistusta ammattipätevyysdirektiivin mukaisena muodollista pätevyyttä osoittavana asiakirjana, tulisi opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan lisäksi säätää siitä, että toimivaltaisen viranomaisen vastaavaksi määrittelemä koulutus täyttää säädetyn kelpoisuusvaatimuksen.

Nettonollafoorumi ja osaaminen

Komissio esittää Euroopan nettonollafoorumin luomista asetuksessa esitettyjen toimien läpiviemisen tueksi. Asetuksen mukaan foorumi toimisi komission sekä teollisuusakatemian tukena mm. tuottamalla osaavan työvoiman kysyntään ja tarjontaan liittyvää tietoa. Foorumi toimisi tiedonvälittäjänä teollisuusakatemioiden ja kansallisten koulutuksen tarjoajien välillä ja edistäisi teollisuusakatemioiden koulutusohjelmien toimeenpanoa. Foorumi edistäisi myös teollisuusakatemioiden koulutuskokonaisuuksien tunnustamista jäsenvaltioissa sekä eurooppalaisilla työmarkkinoilla. Foorumi voisi edesauttaa tarvittavien ammattiprofiilien kehittämistä keskeisimmille nettonollateknologioiden aloille.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kaipaa komissiolta lisätietoja Euroopan nettonollafoorumin suhteesta kansallisiin koulutuksen järjestäjiin. Koulutus on jäsenmaiden kompetenssissa, ja kansallinen koulutussuunnittelu perustuu jo arviointiin, seurantaan ja ennakointiin sekä elinkeino- ja työelämän kanssa tehtävään yhteistyöhön. Asetustekstissä on tärkeä tuoda esiin, että nettonollafoorumin toiminta ei ulotu kansallisen koulutusjärjestelmän toimiin.

Lisätietoja:

Korkeakoulutus, Päivi Bosquet, paivi.bosquet@gov.fi p. 02953 30375

Ammatillinen koulutus, Ulla-Jill Karlsson, ulla-jill.karlsson@gov.fi p. 02953 30141

Tutkintojen tunnistaminen ja ammattipätevyysdirektiivi, Katri Tervaspalo, katri.tervaspalo@gov.fi p. 02953 30084